

تاریخچه باغ فین از ابتدا تا عصر حاضر

تاریخچه احداث باغ فین:

سند و تاریخ دقیقی که از احداث چشمه و باغ فین خبر دهد در دست نیست ولی به یقین می توان گفت این چشمه از آغاز اسلام وجود داشته برای آنکه به طور مستند به این موضوع پرداخته شود به نوشته های دو منبع تاریخی در این مورد اشاره می شود. قدیمی ترین منبع تاریخی در این باره می نویسد: ((یکی از نخستین پادشاهانی که در کنار چشمه فین به کامروایی زیسته و برای آگاهی از چگونگی وضع سحر آسا و منبع نامرئی و بی پایان آب آن همیشه آزمایشهایی هم به عمل و آورده و توفیقی هم نیافته عمر بن لیث صفاری بوده که در سال ۲۵۶ هجری قمری به تخت پادشاهی نشست. پس از آن احداث باغ و بناهای شاهانه فین را به پادشاهان آل بویه نسبت داده اند. و در عهد ایلخانان مغول نیز بر آبادی بر اینیه ان افزوده شده است.

یاقوت حموی: در قرن ۸ به این مورد اشاره کرده و می نویسد: ((مردم کاشان به تفریح و تفرج علاقه دارند و ۳ روز از ایام هفته را در باغهای خرم و دلگشای فین می گذرانند))

آنچه به عنوان نمونه به ان اشاره گردید همگی دلالت بر وجود باغ و بستانی در کنار چشمه فین است و اما اینکه محل اولیه این باغ و بستان دقیقا در کجا قرار داشته و توسط چه کسانی ساخته شده جای تامل دارد.

اوایل اسلام تا قرن ۱۰:

در این دوره به سبب نابسامانی و پراکندگی حکومتهای مرکزی و همچنین هجوم ترکان سلجوقی و ایلخانان مغول به این سرزمین نمی توان به طور قطع در مورد کم و کیف فین و چگونگی احداث ان اظهار نظر کرد.

از آنجایی که چشمه فین از آغاز اسلام حتی پیش از آن وجود داشته شاهان هر زمانی به فراخور دوران باغی بزرگ و شاهانه برای خوش گذرانی خود برای خود بر پا کرده اند. چنانکه یکی از کتب تاریخی احداث اولین باغ و بنای شاهانه در فین را به زمان آل بویه و عهد ایلخانان که عمارت آن را نوسازی و آباد کرده اند نسبت می دهد. همچنین از گفته حسن قمی در تاریخ قم نیز می توان به این نکته دست یافت که در حدود ۱۰۰۰ سال پیش در

قرن ۴ ه.ق وجود چشمه فین (سلیمانیه) با افسانه ها و شخصیت های اساطیری همراه بوده است ، که نشان از سابقه بس طولانی آن دارد. با وجود کمبود منابع و ماخذی که تصویری کم و بیش روشن از گذشته و پیشینه تاریخی باغ را ترسیم نماید دست کم بر اساس گفته یاقوت حموی در مجمع البلدان و گزارشی که امین احمد رازی در تذکره هفت اقلیم از کاشان و فین ارائه می نماید می توان تا حدودی به وضعیت منطقه فین با وجود باغهایی خرم و دلگشا پی برد اما به نظر می رسد طبق دلایل مستدل محل احداث این باغ که تقریباً تا اواخر قرن دهم هجری معمور بوده باغشاه کنونی نیست. زیرا اولاً پس از زلزله بنیان کن سال ۹۸۲ ه.ق در اوایل قرن ۱۱ هجری شاه عباس فرمان می دهد محل باغ را ۵۰۰ متر بالاتر و نزدیک به مظهر چشمه فین برده و عمارتی نو بسازند. (یعنی باغ فین کنونی) و ثانیاً حدود ۵۰۰ متر پایین تر از باغ فین کنونی محلی وجود دارد که به باغ کهنه معروف است و خیابان فین آنرا به دو نیم تقسیم کرده است.

اگرچه برای ارائه نظر قطعی این محل (باغ کهنه) باید مورد کاوش قرار گیرد لیکن طبق بررسیهای اولیه که در این محل انجام گرفته می توان پذیرفت که محل اولیه باغ فین حداکثر تا اواخر قرن دهم در این مکان (باغ کهنه) بوده است و مجموعه باغ فین کنونی با تمامی بناهای آن از اوایل قرن ۱۱ ه.ق به مرور زمان در محل فعلی ساخته شده و در طول دوران های مختلف دچار تغییر و تحولات شگرفی گردیده است. محل کنونی باغ کهنه که حدود ۵۰۰ متر با باغ فین فاصله دارد به علت خیابان کشی در این محل به دو قسمت تقسیم شده است در این باغ آثاری از خشت و آجر وجود داشته که به مرور ایام مخروبه گردیده است. وجود آثار و خرابه های باغ کهنه که احتمالاً به قرون ۴ تا ۱۰ هجری تعلق دارد، نمایانگر آن است که باغ کهنه در این دوران از آبادانی خاصی برخوردار بوده و این محل جایگاه اولیه باغ فین است و باغ فین کنونی متعلق به عهد آل بویه و مغولان نیست بلکه در زمان شاه عباس یا کمی قبل از آن بنیان گذاری شده است ، مشکلاتی نیز در این مورد می گوید لیکن " آنچه مسلم است مجموع باغ شاه کنونی که از بناهای دوران صفویه، زندیه و قاجاریه می باشد، شهرداریان صفوی نظر و علاقه خاصی که به شهر کاشان داشتند در ساخت ابنیه باغ و صفا های پر نقش و نگار آن با یکدیگر رقابت نموده اند. در ابتدای حکومت صفویان شاه اسماعیل بنیان گذار سلسله صفوی در سال ۹۰۹ هجری به کاشان آمد و جشنی بزرگی در سرچشمه فین با حضور اجتماع بزرگی از بزرگان و سفیران و نمایندگان مردم این شهرستان برپا کرد. به نظر می رسد مقصود از چشمه فین که چون فضای بهشت آسا به آن اشاره شده است ، نه صرفاً مظهر آن که مجموعه ای همچون باغ بوده است توجه به این نکته که باغهای ایرانی خود نمایانگر حضور آب کمیاب و گرانبها بوده اند نیز این تصور را پیش می کشد که شاید منظور از محل چشمه فین مکانی شامل مظهر خانه چشمه و باغ بوده است . شاه اسماعیل که با در واقع از زمان او منطقه فین اهمیت ویژه ای می یابد بار دیگر در سال ۹۲۵ ه.ق وارد کاشان شد و دوباره در سرچشمه فین بار عام داد. بعد از شاه اسماعیل، شاه طهماسب (۹۸۴-۹۳۱ ه.ق) به سلطنت رسید متن و سندی از حضور این پادشاه در ناحیه فین ، چشمه فین و یا باغ فین در دست نیست. و در اواخر سلطنت وی به سال ۹۸۲ ه.ق زلزله سهمگین و ویرانگر کاشان خصوصاً قریه فین را با خاک یکسان کرد با وقوع چنین زلزله شدیدی که کلیه بناهای آباد این ناحیه را از بین برد ، بعید به نظر می رسد که باغ فین (باغ

کهنه) سالم باقی مانده باشد، به احتمال قریب به یقین شاه اسماعیل جشن تاجگذاری خود را در این محل (باغ کهنه) برگزار کرده است و در زمان شاه طهماسب نیز این باغ همچنان معمور و آباد بوده است.

دوره دوم از اوایل قرن ۱۱ تا سال ۱۳۳۵ ه.ق

دوره حکومت شاه عباس اول، دوران شکوفایی و عمران و آبادانی کشور در همه زمینه ها و عصر طلایی هنر معماری در ایران بود و به همین دلیل دوران تحول و دگرگونی در باغ فین می تواند همزمان با حکومت شاه عباس بزرگ باشد. از این زمان به بعد باغ شاه اول (باغ کهنه) برای همیشه متروک و باغ شاه کنونی احداث گردید و این در حالی بود که باغ کهنه سالها به دلیل زلزله سال ۹۸۲ ه.ق متروکه و از رونق و آبادی افتاده بود آن پس نیز به مدت ۱۲ سال متوالی سایر نقاط آن شهرستان هم به واسطه گرفتاری به تاخت و تاز و زد و خورد با اتباع محمد خان و ولیجان بیک ترکمان دچار خرابی و زیانهای فراوانی گردیدند. در عصر شاه عباس بزرگ پس از رفع فتنه ترکمانها شهریار صفوی اوامری را جهت عمران و آبادانی کاشان و تدارک وسایل توسعه و ترقی صنایع محلی و بهبود اوضاع عمومی آنجا صادر و آقا خضرای نهبوندی را وزیر کاشان و مامور اجرای آنها نمود. حسن نراقی در این مورد می نویسد شاه بزرگ صفوی که سرتاسر کشور خویش را با کاشانه های بیشماری آراسته بوده چون بناهای ویران گشته باغ شاه کهنه فین را در خور همسری با چشمه دل افروز سلیمانیه و شایسته همت والای خود نمی دید از این رو به فرمان وی طرح کاخ جدیدی بدین گونه پی افکنده شد. مظهر آب آن چشمه را قریب ۵۰۰ متر از باغ شاه قدیم یعنی در مکان سر چشمه کنونی قرار داده و باغ شاه جدید را در محدوده زمینهای نوگیر به ابعاد ۱۵۷ مترطول شرقی و غربی در ۱۴۲ متر شمالی و جنوبی حصار بندی و در چهار گوشه آن برجهای گرد و مرتفعی بنا کرد. در مساحت میان دو باغ قدیم و جدید هم خیابان و میدان پهناوری جهت چوگان بازی آماده نمودند و در خارج حد جنوبی باغ نیز به جهت رفع مخاطره سیلاب و دره های کوه دندانان از محوطه این باغ و بناهای آن در حدود ۱ کیلومتری جنوب باغ سدی معتبر و مستحکم با سنگ و ساروج ساخته شد که بقایای آن با گذشت ۴۰۰ سال اکنون هم از نفوذ سیلاب به قریه فین و باغ شاه کاملاً جلوگیری می کند و به نام بند شاه عباسی معروف است.

از این جهت می توان به این مسئله پی برد که بنای اصلی باغ فین کنونی به شکل جامع و زیبا تقریباً بعد از فرمان شاه عباس بزرگ در سال ۱۰۰۰ ه.ق ساخته شده است، در این باغ که دارای برج و باوری مستحکمی بوده است علاوه بر سردر زیبا و درختکاری در وسط باغ حوضخانه مرتفعی در دو طبقه با ایوان و اتاقهای متعدد بنا گردید. باغ فین همواره به سبب اینکه مورد توجه بوده نمایندگانی از دولتهای خارجی را خود پذیرا بوده است. در دوره شاه عباس همانند دوره شاه اسماعیل می توان به طرح محافل شادی و بزم بهشت آسا در باغ سرچشمه فین اشاره نمود. **مطالبی از منبع ۲ باید اضافه شود.** در زمان صفویه به ویژه در زمان حکومت شاه عباس جشنها و مراسم دیگری نیز در کاشان و باغ فین برگزار می گردیده است که از آن جمله می توان به **جشن آبریزان** اشاره کرد .

پس از شاه عباس ، شاه صفی فرزند صفی میرزا ولی عهد مقتول شاه عباس به سلطنت رسید و از سال ۱۰۳۹ تا ۱۰۵۲ ه.ق حکومت کرد . وی نیز به باغ فین علاقه زیادی داشت . کلاه فرنگی باغ در زمان او بر بالای بام کوشک میانی ساخته شد ((... و در مرتبه سیم آن استادان چربدست کامل با چوب و آهن دستی ، عمارت کلاه فرنگی فراز نموده که در کمال ارتفاع ، جالسین آن تمام فین و کاشان و کل توابع الی دریای نمک و سیاه کوه را تماشا کنند.)) شاه صفی علاقه زیادی به کاشان و باغ فین داشت چنانکه در سال ۱۰۴۹ ه.ق مدتی در آن به سر برد . او علاوه بر **احداث باغشاه جدید بر ابنیه و آبادانی باغ فین هم افزود.** احداث باغشاه فین به اشخاص گوناگون نسبت داده شده است . عبدالرحیم کلانتر ضرابی در کتاب تاریخ کاشان آورده است : ((گویند شاه صفی صفوی چون خواست باغشاه را ابداع نماید ، به ملاحظه اعتبار و ازدیاد آب چشمه دو حوضخانه ساخت ...)) به نظر می رسد شاه صفی احتمالاً نه ابداع کننده باغشاه که ادامه دهنده اقدامات پیشینیان خود همچون شاه عباس بوده است .

در جای دیگر همان کتاب آمده است : ((... و در زمانی که شاه عباس صفوی باغشاه فین و عمارت دلنشین آنجا را بنا کرده و به قول اصح شاه صفی صفوی بانی آن باغ و عمارات بوده است ...)) در توضیح همین مطلب در حاشیه متن آمده است : ((در بعضی از تواریخ نیز چنان به نظر رسیده است که حصاربندی باغ و شترگلوی بزرگ و بعضی از عمارات و حمام آن محل اختلاف است)) . در السنه و افواه منسوب به شاه عباس صفوی ولی موافق تواریخ از بناهای شاه طهماسب صفوی می باشد . بنابر این می توان دوره شکل گیری باغشاه نو را در حد فاصل

سالهای پایانی حکومت شاه طهماسب و سالهای پایانی حکومت شاه صفی دانست. بعد از شاه صفی شاه عباس دوم در سال ۱۰۵۲ ه.ق در ۹ سالگی در عمارت دولتخانه در کاشان تاج پادشاهی بر سر گذاشت .

در بسیاری از متون تا قبل از این دوران از باغ فین تحت عنوان چشمه فین نام برده شده اما از دوره شاه عباس دوم به بعد باغ فین بسیار مورد توجه بود و در متون به کرات از آن یاد شده است. بعد از شاه عباس دوم شاه سلیمان بر تخت سلطنت نشست . گفته می شود وی بانی صفا ای در پیرامون مظهر چشمه فین بوده است و به

این سبب چشمه به نام چشمه سلیمانیه نامیده شده است . (منابعی که در آنها به این مطلب اشاره شده : آثار

تاریخی تهران و دایره المعارف فارسی) در باره آنچه احتمال می رود که در زمان شاه سلیمان در مجموعه باغ فین

و از جمله پیرامون مظهر چشمه ساخته شده باشد اطلاعات تاریخی در دست نیست اما در این باره روایات شفاهی

کم و بیش وجود دارند و نویسندگان اخیر نیز احتمالاً بیشتر بر این روایات تکیه کرده اند و از آن جمله شعری در

این زمطنه وجود دارد که چنین است :

یک نظر حیدر سفدر به سلیمان شاه کرد اب سرچشمه فین را ز عصا پیدا کرد

این احتمال وجود دراد که با ساخت صفا ای در زمان شاه سلیمان در اواخر دوره صفویه به مرور عنوان چشمه

سلیمانیه جایگزین چشمه فین گردیده است .

از انتهای صفویه تا دوره زندیه :

از باغ فین در دوره شاه سلطان حسین اطلاعات مکتوبی در دست نیست بعد از آن نیز در دوره تسلط افغانها هرج

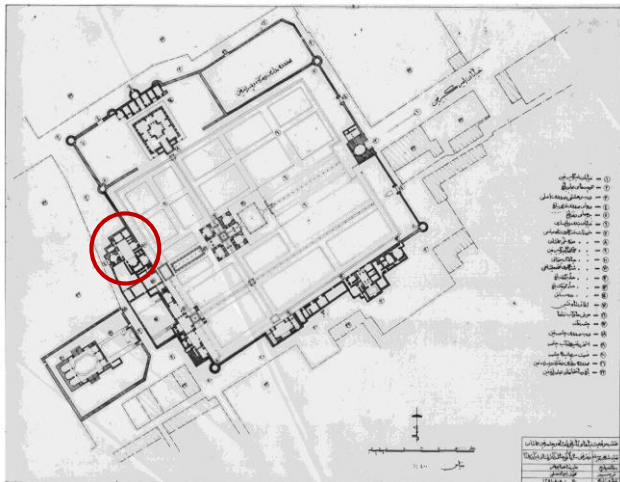
و مرج بر بسیاری از نقاط کشور از جمله کاشان که به تصرف آنها در آمده بود مستولی گردید اما با ظهور نادر شاه

دوباره امنیت دوباره بر کشور سایه افکند . از جزییات کارهای او به خصوص در رابطه با باغ فعلی اطلاعی در دست

نیست . بعد از سلسله افشار در دوره زندیه به ویژه در زمان کریم خان زند باغ فین دوباره مورد توجه واقع گردید

. در سال ۱۱۶۳ ه.ق زلزله ای که مرکز آن فین بود رخ داد و خرابی های زیادی پدید آورد و شبکه آبیاری خراب

گردید . در دوره کریم خان خلوتی در جبهه بالایی باغ ساخته شد گفته می شود خلوت مزبور بدین جهت شکل گرفته بود که کریم خان وکیل الرعایا از اقامت در باغشاه احتراز می کرده است .

ساختمان نوینادی که در سال ۱۳۳۷ توسط سید محمد تقی مصطفوی (رئیس اداره کل باستانشناسی) از طرز انجمن آثار ملی از روی آثار و نقشه های باقی مانده به جای خلوت کریم خانی احداث گردید .

دوره قاجار :

پس از کریم خان باغ فین دوباره از مرکز توجه خارج گشت اما پس از یک دوره بی توجهی با به قدرت رسیدن فتحعلی شاه باغ فین اهمیت خود را بازیافت. فتحعلی شاه بر اثر دل بستگی زیادی که به صفای باغشاه و زیباییهای چشمه فین داشته به حاجی حسین خان صدر اعظم اصفهانی سرپرست حوزه حکمرانی کاشان دستور داد تا همزمان با ساختمان مدرسه سلطانی خرابی های وارده به باغ را مرمت نموده و با نقش و نگارهای دلفریبی مزین گشت . از آن جمله د ریکی از صغه های حوضخانه شاه عباسی تابلوی بزرگی از دربار رسمی رسمی فتحعلی شاه نقاشی شده و زیر تصویر خاقان نوشته بود :

تمثال شهنشاہ فلک جاہ است این با پیکر مهر و طاعت ماہ است این
هرکس کہ بدو نظر کند می گوید سلطان جہان فتحعلی شاہ است این

عبدالرحیم کلانتر ضرابی در مورد ملحقات دوره فتحعلی شاه می نویسد : ((.. فتحعلی شاه قاجار ... در آن باغ عمارات دلکش بدیع و بناهای عالی رفیع برپا نموده ، من جمله حوضخانه شترگلوی جنوبی آن باغ است که به انواع و اقسام نجاری ها ، حجاری ها و نقاشی ها با کمال روح و فضا و صفا آراسته . میرزا معصوم خاوری در تعریف انجا گفته :

شمالش را به عیسی بذله ها اندر روان بخشی زلالش را به مریم خنده ها در پاکدامنی و کذالک عمارات جنب آن و خیابانی که در جلوی آن انداخته با جدولی از کاشی فیروزه ای الی آخر باغ و حمام کوچک و کریاس و بالاخانه سردر آن باغ و در پای آن از خارج باغ خیابانی است عریض و متن آن به سنگ فرش مسطح و هموار تقریباً ۵۰۰ ذرع طول آن الی درب باغشاه کهنه)) از دیگر بناهای باغ می توان به اصطبل بزرگ و خلوت نظام الدوله اشاره کرد که در جبهه شمال غربی باغ واقع گردیده بود . ماکسیم سیرو در کتاب کاروانسراها و ساختمانهای کوچک میان راه ضمن ارائه نقشه ای آن را مربوط به قرن ۱۹ م می داند که با توجه به ساختار فضاهای این دو بنا و نحوه اتصال آنها احتمال می رود این دو در یک دوره ساخته شده باشند .

در سال ۱۲۴۲ ه. ق. علیمحمد خان نظام الدوله صدر اصفهانی داماد فتحعلی شاه به حکومت کاشان منسوب گردید و با کسب اجازه از شاه در محوطه خارج از حد و حصار شمالی باغ عمارت جدیدی احداث کرد مشتمل بر حیاطی وسیع و باغچه که چهار جانب آن دارای اتاق و تالارهای متعدد بزرگ و کوچک بود که به نام خلوت نظام الدوله معروف گردید .

خلوت نظام الدوله (منبع تصویر، پایگاه محور فین ، سیلک)

پس از مرگ فتحعلی شاه که دوره درخشان در تاریخ باغ فین به حساب می آید نیز به پایان رسید . در سال ۱۲۵۸ ه.ق پس از پایان یافتن جنگ هرات محمدشاه به سوی کاشان حرکت کرده و چندروزی در باغشاه اقامت نمود. گفته می شود که اتاق شاه نشین و حوض جوش مقابل آن در زمان محمدشاه ساخته شده است . اما با توجه به یکپارچگی اتاق شاه نشین و مجموعه فتحعلی شاهی که در مجاورت آن قرار دارد به نظر می رسد که تمامی مجموعه مربوط به دوره فتحعلی شاه باشد یا در زمان محمد شاه صرفاً تکمیل شده یا تغییراتی در شاه نشین ایجاد گردیده است در این مورد اشاره به دست اندازی از سنگ مرمر حجاری شده در جلوی شاه نشین مشرف به حوض جوش در زمان فتحعلی شاه حایض اهمیت است . گفته می شود در میان نقش و نگار برجسته آب طلاکاری آن این بیت به خط نستعلیق نقر و نگاشته شده بود :

این دستگه شه جهان است عشرتگه خسرو زمان است

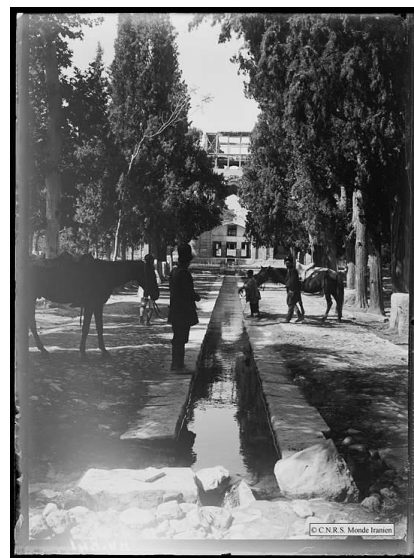
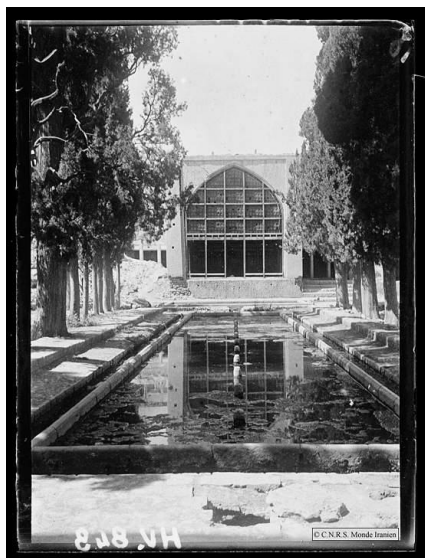
پس از محمدشاه قاجار و شاید دقیقتر اینکه پس از دوره مقارن سلطنت فتحعلی شاه باغ فین در حاشیه قرار گرفت . ناصرالدین شاه ۱۳۱۳ - ۱۲۶۴ ه.ق چندان دلبسته باغهای تهران دارالحکومه خود بود که در طول دوران طولانی سلطنت خود تنها یک بار به باغ فین رفت و آن هم هنگام بازگشت از اصفهان به پایتخت بود که به اتفاق میرزا تقی خان امیرکبیر به باغ فین رفت . پس از خلع امیرکبیر از صدارت ۴۰ روز در باغ فین زندانی و در نهایت با حکم شاه به دیارباقی شتافت . در طول دوره قاجار بیشتر شاهزادگان به حکومت کاشان منسوب می گردیدند در زمان ناصرالدین شاه نیز وضع به همین منوال بود و هر یک به قد تکلیف دیوانی خود در صدد مرمت و اصلاح

عمارت باغ برآمدند . در سال ۱۲۸۲ ه.ق فرخ خان امین الدوله غفاری در این باغ اقامت گزید ه و دستوراتی جهت مرمت خرابی های چندین ساله آنجا صادر کرد . در سال ۱۲۸۶ ه.ق شاهزاده جلالالدین احتشام الملک محض تزیین و مرمت و اصلاح عمارات باغ در تابستان آن سال مقرر کرد که در انجام خرابیها و اصلاح آن سعی کافی را مبذول دارند و پس از مرمت داخل و خارج کلیه عمارات مقدمه ای در دهنه درونی کریاس به عرض عمارت سردر و ارتفاع متن آن بالاخانه بنا نمودند و در تاقبند وسط آن دو سکوی بزرگ و در د و جنب درب کریاس از سنگ برای انتظار و وقوف افرادی که می خواهند وارد باغ شوند و منتظر اذن دخول باشند ساخته و اطراف آن را با انواع استادی ها و کارنمایی های مقرنس و با طلا و لاجورد منقش نمودند و اسنادی در دست می باشد که نشان می دهد در حدود سال ۱۳۲۹ ه.ق و البته با توجه به متن نامه پیش از این تاریخ باغ جهت استفاده از عواید در اختیار افرادی است از جمله میرزا عبدالحسین خان ملک المورخین فرزند میرزا هدایت ا... خان قرار می گرفته (وی به جهت انتشار چندین روزنامه به نامهای وطن ، شاهنشاهی ، آیینه عیب نما ، آزاد و صفحه روزگار از بانیان روزنامه نگاری در ایران به شمار می آید .) در ادامه اسناد نامه نگاری مزبور مشخص می گردد که ظاهرا او تولیت باغ را در اختیار داشته است .

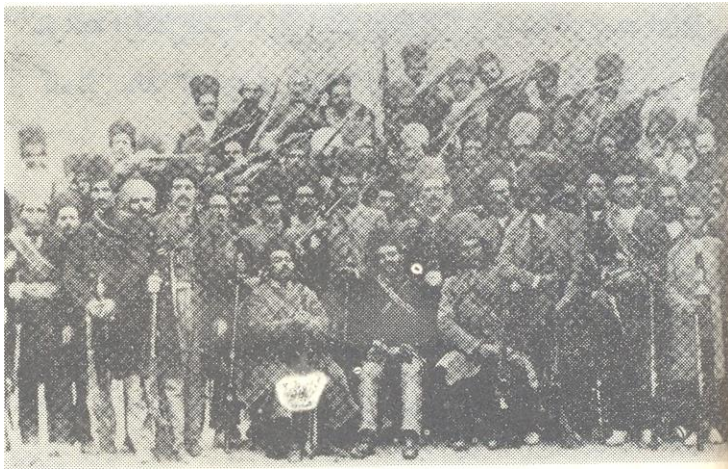
فضای داخلی شترگلوئ قاجاری

خیابان طولی رو به شترگلوئ قاجاری

در اواخر دوره قاجاریه و ابتدای دوره مشروطیت هرج و مرج شهر کاشان را فتنه‌گر شاه نشین قاجاریه اشرار منطقه نایب حسین کاشی و پسرانش از فرصت بدست آمده برای دزدی و قتل و غارت استفاده کردند. در طی همین دوران اشرار که نایب‌نایب خوانده می شدند از فضای باغ فین که دارای برج و باروی مستحکمی بود به عنوان پایگاه خود استفاده می

کردند که در اثر ان خرابی های بسیاری در باغ ایجاد شد و یاغیان اشیاء گرانبها و مصالح آن را (از در و پنجره و سنگهای مرمر ، کاشی و فواره) به یغما برده و به تخریب آن پرداختند ، خرابی ها در حدی بودند که چهره باغ را تغییر دادند. از ان جمله در بالای عمارت شترگلی صفوی عمارت چوبی ۴ طبقه ای بود که بالای ان تماشاگه بسیار عالی بود و یک حمام بسیار نظیفی در طرف یسار باغ قرار داشت که در این زمان تخریب گردید . در سال ۱۲۳۷ هـ ق حکومت وقت توانست به یاغی گریهای نایبیا ن پایان داده و سردسته آنان نایب حسین را دستگیر کرد . و حکم به اعدام او و پهلوان رضا که از روسای همکاران او بود داد . پس از خراب های ایجاد شده در باغ که آن را در وضعیت بدی قرا داده بود حتی احتمال فروش ان به عنوان زمین بایر نیز پیش آمد که از اقبال خوش باغ فین توانست از این خطر نجات یابد.

ردیف نشسته سمت چپ : انتضام الملک عرب عامری (اهل اردستان)
دوم ماشاءالله خان ، سوم نایب علی نفر چهارم ایستاده : اکبر
(سه تن از پسرهای نایب حسین)

منبع تصویر ، آرشیو سرپرستی باغ فین

پس از ان در دومین دهه از سده کنونی باغ فین ارزش پس از ان به وزارت فرهنگ و ثبت قانونی ان به عمل آمد . سرانجام باغ فین در تاریخ ۱۵ آذر ماه ۱۳۱۴ خورشیدی به

شماره ۲۳۸ در فهرست آثار تاریخی و فرهنگی ایران به ثبت رسید . مهمترین ویژگی دوره اخیر را می توان در دو نکته جستجو کرد :

۱- تغییر محتوایی موضوع از باغ شکل گرفته در ادوار تاریخی به سندی تاریخی است که بیش از هر چیز نیازمند حفظ اصالت است .

دوره های تاریخی باغ فین		
دوره اول	پیشینه دور حیات ممتد سرچشمه و باغشاه کهنه	دوران پیش از شاه عباس (تا ۹۹۹ ه.ق ۱۵۸۷ م)
دوره دوم	شکل گیری در مکان جدید	از زمان شاه عباس اول تا انتهای صفویه (۱۱۳۵ - ۹۹۶ ه.ق ، ۱۷۲۲ - ۱۵۸۷ م)
دوره سوم	زلزله پیایی ، تعمیرهای مداوم	از انتهای صفویه تا ابتدای فتحعلیشاه (۱۲۱۲ - ۱۱۳۵ ه.ق ، ۱۷۹۷ - ۱۷۲۲ م)
دوره چهارم	دوران شکوفایی مجدد	دوره سلطنت فتحعلیشاه (۱۲۵۰ - ۱۲۱۲ ه.ق ، ۱۸۳۴ - ۱۷۹۷ م)
دوره پنجم	کم توجهی تا تخریب	از انتهای سلطنت فتحعلیشاه تا ۱۳۱۴ ه.ش (۱۲۵۰ ه.ق - ۱۳۱۴ ه.ش ، ۱۹۳۵ - ۱۸۳۴ م) (
دوره ششم	باغ به مثابه یک سند تاریخی	از ۱۳۱۴ ه.ش (۱۹۳۵ م)

۲- دوره مزبور با وجود تمامی فراز و نشیب ها، دوره ای در جریان است .

